

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ООНОВЛЕННЯ МАТЕРІАЛЬНО- ТЕХНІЧНОЇ БАЗИ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ ЗА ДОПОМОГОЮ ЛІЗИНГУ

*Р. М. Безус,
старший викладач кафедри "Фінанси",
Дніпропетровський державний аграрний університет*

Розглянуто становлення лізингових відносин в Україні та їх сучасний стан. Проведено порівняння фінансового забезпечення оновлення технічної бази аграрних підприємств за допомогою кредиту та лізингу. Виявлено основні проблеми лізингових відносин в аграрній сфері та запропоновані напрямки їх подолання.

The formation of leasing relations in Ukraine and their modern position is considered. Comparison of financial support technical base renovation in agrarian enterprises with the help of credits and leasing is conducted. Basic problems of leasing relations in agrarian sphere are determined. Directions for leasing problems overcoming are offered.

ВСТУП

Для всебічного розвитку економічних процесів, активізації підприємницької діяльності, розвитку малого та середнього бізнесу необхідно вивчати та впроваджувати нові для економічної системи України методи фінансування реального сектору економіки, оновлення матеріально-технічної бази. Світовий досвід свідчить, що одним із ефективних методів інвестування, який дає змогу підприємству без значних фінансових витрат забезпечити формування матеріально-технічної бази, є лізинг.

Глобальна неплатоспроможність більшості українських сільськогосподарських підприємств робить майже неможливим придбання ними необхідної техніки на умовах одночасної оплати повної її вартості. Це спонукає аграріїв знаходити нестандартні форми оновлення власного машинно-тракторного парку, запроваджувати досконаліші технології.

Вважаємо, що сьогодні гостру потребу в інвестиціях українська економіка може забезпечити шляхом використання потенціалу ринку фінансових послуг у цілому та безпосередньо одного з найцікавіших нетрадиційних методів фінансування агроформувань — лізингу.

Дослідженню проблем становлення й розвитку лізингових відносин в аграрній економіці та питанням державного регулювання макроекономічних ринкових механізмів, фінансово-

кредитної системи, фінансового лізингу присвячені роботи багатьох вітчизняних і зарубіжних учених, серед яких слід відзначити внесок В.Г. Андрійчука, М.Я. Дем'яненка, Я.К. Білоуська, Й.С. Завадського, О.В. Крисального, М.П. Макаренка, В.В. Іванишина, М.І. Міщенко, О.Г. Луб'яницького, Г.М. Підлісцького, П.Т. Саблука, А.А. Тилова, Г.В. Черевка, Х.І. Шпитлера та ін.

Складна природа лізингу зумовлена тим, що він перебуває на межі суміжних відносин, таких як доручення, оренда, купівля-продаж, товарне кредитування тощо.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Метою даної статті є дослідження основних проблем лізингових відносин в аграрній сфері економіки та визначення основних напрямів їх удосконалення.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

На сьогодні лізинг — це проста та ефективна фінансова (форма фінансового забезпечення) система, яка поєднує інтереси капіталу і виробників. Шляхом застосування лізингових операцій реалізується близько 15% інвестицій у світі та близько 35% інвестицій у країнах з розвинутою економікою.

Лізинг є ефективним і надійним засобом реалізації продукції, розвитку виробництва, впровадження новітніх досягнень науки і техніки, створення нових робочих місць. Це комплекс майнових відносин, що забезпечують тех-

нічне переозброєння вітчизняних підприємств, а також спосіб подолання відчуження сільськогосподарських підприємців-початківців від сучасних засобів виробництва. На загальнодержавному рівні стимулювання лізингових операцій — це стимулювання капітальних вкладень в основні засоби.

Згідно з трактуванням поняття лізингу, що наведено в фінансовому словнику: лізинг — довготермінова оренда обладнання, споруд виробничого призначення; спосіб фінансування інвестицій і активізації збуту. Лізинг передбачає збереження прав власності на товар за орендодавцем. [1, с. 258].

Лізинг — це ефективний та простий фінансовий інструмент, при якому лізингова компанія (лізингодавець) купує необхідне для підприємства (лізингоотримувач) майно та передає його в користування за встановлену плату. Лізингові операції регулюють тристоронні відносини між лізингодавцем, лізингоотримувачем та виробником (продавцем) майна.

Лізинг — це один із найсучасніших методів матеріально-технічного забезпечення виробництва та перспективний напрям надання банківських послуг. Він є ефективним засобом сприяння економічному розвитку агропромислового комплексу. Для сільськогосподарських товаровиробників лізинг — це прискорювач темпів виробництва, оновлення устаткування й технологій. Виробники техніки, у свою чергу, за рахунок лізингу мають можливість розширювати свій ринок збуту, банківські ж установи, використовуючи лізинг, мають можливість збільшувати свій прибуток. Це пояснюється тим, що лізингові відносини, на відміну від банківського фінансового забезпечення, спрямовані на розв'язання проблем нестачі капіталу та проблем його ліквідності. У світі ця форма інвестування основного капіталу посідає друге місце після банківського кредиту і відіграє відчутну роль в агробізнесі.

Лізинг одночасно активізує інвестиції приватного капіталу у сферу виробництва, поліпшує фінансове становище безпосередніх товаровиробників і підвищує конкурентоспроможність малого й середнього бізнесу.

Процес отримання майна в лізинг умовно можна поділити на такі етапи:

1. Вибір у постачальників або офіційних дилерів об'єкта лізингу (легковий або комерційний транспорт, спецтехніка, устаткування).

2. Укладання договору з лізинговою компанією та сплата авансового платежу (близько 10% від вартості майна).

3. Одержання майна в користування. Здійснюючи лізингові операції, орендодавець (лізингодавець) купує машини, обладнання, транспортні засоби, виробничі споруди, інші основні фонди і передає їх за угодою орендареві (лізингоотримувачу) для використання з виробничою метою, зберігаючи при цьому право власності на них до кінця угоди.

Розрізняють два види лізингу — оперативний і фінансовий (рис. 1). Як правило, строк оперативного лізингу

коротший, ніж нормативний термін служби майна, та лізингові платежі не покривають повної вартості майна. При оперативному лізингу майно перебуває на балансі лізингодавця. При фінансовому лізингу строк користування майном наближається до терміну експлуатації та амортизації всієї або більшої частини вартості майна. При цьому лізингоотримувач практично повністю виплачує вартість майна лізингодавцю. Під час дії договору об'єкт лізингу перебуває на балансі лізингоотримувача.

Головні складові фінансового лізингу — участь кредитної сторони (виробника чи посередника); неможливість розірвання угоди упродовж основного терміну оренди; триваліший період лізингової угоди.

Фінансовий лізинг вигідний як лізингодавцю, так і лізингоотримувачу. Це пояснюється невисокою процентною ставкою кредитування для останніх і оптимальними розмірами для виробників. Отже, лізинг дає можливість агроформуванням витратити менше коштів, ніж при закупівлі техніки за кредитами комерційних банків. Крім того, графіки сплати за лізинговими угодами еластичніші, гнучкіші, ніж за банківськими кредитами, що важливо для сільськогосподарських підприємств з вираженою сезонністю виробництва продукції, зрештою, існують ще податкові й амортизаційні пільги.

Переваги фінансового лізингу полягають у його специфіці, бо орендар фактично володіє активами, бере на себе усі ризики й має прибуток.

Досліджуючи природу лізингових операцій, неможна не зазначити, що лізинг має подвійну природу. З одного боку, основою будь-якої лізингової операції є фінансова операція, яка передбачає вкладення ресурсів на умовах платності та повернення в основний капітал. Отже, лізинг — це одна з форм кредитування. З іншого боку, оскільки лізингодавець та лізингоотримувач оперують капіталом не у грошовій формі, а в натуральній, то за формою лізинг подібний до інвестиційного фінансування.

Переваги та особливості лізингу (в порівнянні з кредитом) наведено в таблиці 1.

Через значну залежність українських лізингових компаній від фінансових установ, як правило, банків, з одного боку, та недосконалість банківського законодавства — з іншого, частіше зустрічається опосередкований метод участі банківського капіталу в лізинговому бізнесі. Тобто банк виступає єдиним чи більшим акціонером лізингової компанії, а остання виступає в ролі його дочірнього підприємства.

Створення лізингових компаній комерційними банками є важливим і перспективним напрямом у розвитку фінансового лізингу в Україні.

Доцільність створення лізингових компаній банками пояснюється тим, що для проведення лізингових операцій потрібні великі суми коштів для закупівлі сучасної техніки й устаткування. Комерційні банки мають необхідні ресурси, тому лізинговий бізнес міг би стати вигідною сферою

вкладення капіталів і одержання додаткового прибутку.

Здійснюючи лізингові операції через свою лізингову компанію, банки менше ризикують, бо механізм лізингу передбачає право власності лізингової компанії на лізингове майно, яке може бути передане банку в заставу.

Комерційний банк може виступати й лізингоодержувачем, і лізингодавцем, здійснюючи самостійно проекти з модернізації.

Через дуже багатьох чинників економічного й законодавчого характеру банкам України не вигідно виступати лізингодавцем самостійно. Відповідно до інструкції Національного банку України "Про порядок регулювання діяльності банків в Україні" існує низка нормативів, які передбачають певні зобов'язання щодо лізингу [2].

Вісторії людства лізингові операції мають глибокі корені, але сучасний лізинг виник і був закріплений законодавчо лише півстоліття тому. В Україні становлення лізингової діяльності триває досі. До грудня 1997 року в нашій

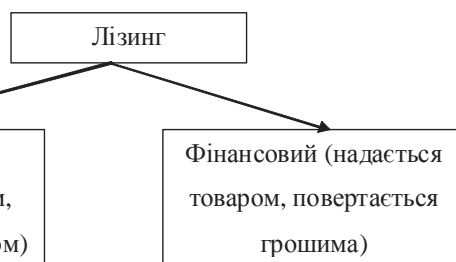

Рис. 1. Види лізингу

державі практично не існувало законодавчих актів, які б регулювали лізингові відносини. Лише 16 грудня 1997 року був прийнятий Закон України "Про лізинг", а 18 листопада 2003 року внесено зміни до цього закону під назвою Закон України "Про фінансовий лізинг". Він визначає правові й економічні відносини фінансового лізингу. Започаткував становлення ринку лізингових операцій в Україні для сільськогосподарських підприємств Аграрний комерційний банк "Україна" зі створенням в 1996 році Фінансово-лізингового дому [3].

Для забезпечення технічного переоснащення сільськогосподарських підприємств Постановою Кабінету Міністрів України № 1031 від 18.09.1997 року створено Державний лізинговий фонд, метою якого є поліпшення матеріально-технічного та сервісного забезпечення сільського господарства. Цією

Таблиця 1. Лізингові та кредитні операції

Лізинг	Кредит
Аванс до 10%	Аванс 10% + 3% пенсійний збір + 5% страхування + оплата реєстрації + оплата послуг нотаріуса + комісійні за обслуговування й т.п.
Відсутність будь-яких платежів, окрім лізингових. Погашення заборгованості здійснюється однією сумою за чітко встановленим графіком на один рахунок. А всі необхідні платежі робить лізингодавець	Необхідні платежі: 1. Комісія за видачу кредиту; 2. Погашення заборгованості за кредитом; 3. Відсотки та комісії; 4. Послуги нотаріуса; 5. Страхові платежі; 6. Інші платежі. Платежі здійснюються на різні рахунки: кредит - на позичковий рахунок, відсотки - на процентний, комісії - на комісійні, страховка, податок і нотаріус - на зовнішні рахунки
Лізинговий платіж відноситься в повному обсязі на валові витрати, що у свою чергу зменшує прибуток до оподаткування й відповідно розмір податку на прибуток	Кредит виплачується із прибутку, що залишається після оподаткування
За умов лізингу заключається, тільки один договір лізингу	При кредиті заключається мінімум 3-4: 1. Кредитний договір; 2. Купівлі-продажу; 3. Нотаріальний договір застави; Інші за вимогою кредитора
Погашення заборгованості здійснюється за бажанням лізингоотримувача: спадаючий, зростаючий, рівномірний (аннуїтет), з урахуванням сезонності бізнесу клієнта Вірогідність одержання довгострокового фінансування, наслідок менших ризиків кредитора та кращого контролю за цільовим використанням кредитних коштів є вищою	Як правило використовуються дві системи погашення заборгованості - спадаюча та рівномірна (аннуїтет) Вірогідність одержання довгострокового фінансування, менша, оскільки кредитор несе більші кредитні та юридичні ризики, а також ризик неможливості стягнення й недостатності ліквідності забезпечення
Лізингодавець є розпорядником предмета лізингу протягом дії договору, тому на предмет лізингу не може накладатися арешт, і він не підлягає конфіскації	Незалежно від забезпечення заставою, на майно позичальника може бути накладено стягнення
Механізм передачі права власності при фінансовому лізингу - простий перехід права власності після сплати всіх лізингових платежів по акту прийому-передачі. При оперативному лізингу: право власності переходить після сплати купівної вартості майна наприкінці договору лізингу на підставі форвардного контракту	Після повного погашення кредиту необхідний ще дозвіл банку на припинення застави та виділення нотаріусом запису про заставу в реєстрі застав рухомого майна

постановою передбачено, що кошти державного лізингового фонду мають використовуватися на придбання вітчизняної техніки.

Правонаступником Державного лізингового фонду нині є НАК "Укראгролізинг". Компанія є провідним оператором на ринку надання техніки сільськогосподарським товаровиробникам на умовах фінансового лізингу і виступає головним посередником у цій процедурі. Вона доволі диверсифікована, має 26 обласних філій, працює з кількома десятками виробників вітчизняної сільськогосподарської техніки. Так, в 2005 році НАК "Укראгролізинг" придбала 447 тракторів, 93 зернозбиральних, 22 кормозбиральних і 9 буркозбиральних комбайнів, 71 сівалку, 651 ґрунтообробну машину й іншу техніку й обладнання. Крім того, в 2005 р. було відремонтовано 180 одиниць техніки, вилученої в лізингоотримувачів, визнаних банкрутом, а також у тих, хто порушив договір лізингу. В 2006 році при сприянні НАК "Укראгролізинг", на умовах фінансового лізингу, було надано близько 600 одиниць техніки і обладнання на суму понад 158 млн грн.

У 2007 році НАК "Укראгролізинг" закупила та реалізувала сільгоспвиробникам на умовах фінансового лізингу 1504 одиниці техніки і обладнання вітчизняного виробництва на суму 246,68 млн грн., у тому числі 414 тракторів на суму майже 58 млн грн., 61 зернозбиральний комбайн на майже 40 млн грн, 575 одиниць ґрунтообробної і посівної техніки на суму 26 млн грн., 294 одиниці обладнання для тваринництва й птахівництва загальною вартістю майже 47 млн грн. та 160 одиниць іншої сільськогосподарської і переробної техніки та обладнання на суму майже 80 млн грн.

НАК "Укראгролізинг" співпрацює з такими виробниками сільськогосподарської техніки та сільськогосподарського устаткування, як ХТЗ, МТЗ, ВАТ "Червона зірка", АК "Укראгроком", ВАТ "Охтирськмаш", ТОВ ВП "Агро-Союз"; ВАТ "БілоцерківМАЗ", ВАТ "Львівський завод фрезерних верстатів", АК "Укראгроком", ТОВ "Агротех", ТОВ "Краснянське", СП "Агромаш", ВАТ "Львівський завод", ТОВ "АГРІ-КОН-КИІВ", ВАТ "АвтоКрАЗ", ВАТ "Вібросепаратор" ВАТ "Могиливі-Подільський машзавод", ВАТ "Ніжинськільмаш", ВАТ "Ніжинський механічний завод", ВАТ "Карлівський машзавод", ВАТ "Борекс", ВАТ "Брацлав", ТОВ "Техна" та ЗАТ "Тесмо-М"[4].

Лідером серед лізингодавців з обладнання та устаткування виступає "Українська лізингова компанія", створена як дочірня компанія від "Укрсиббанку". Також до найбільших українських лізингових компаній належить "Українська фінансова лізингова компанія", "Укрдержлізинг", "Укресимлізинг".

Однією з найбільших переваг лізингу з економічної точки зору є те, що підприємство одержує не кошти, а безпосередньо конкретні засоби виробництва, які мають техніко-економічні характеристики, чітко визначені замовником. Тобто вітчизняний товаровиробник

може відразу приступати до випуску продукції чи надання послуг і уже з одержаної виручки поступово розраховуватися — предмет взаємної домовленості сторін, тому можна досить гнучко врахувати інтереси кожного партнера.

В Україні завдяки лізингу активізується інноваційна діяльність сільськогосподарських підприємств, збільшуються обсяги реалізації сільськогосподарської техніки та формуються умови для оперативного оновлення матеріально-технічного парку і фінансування вітчизняних заводів сільськогосподарського машинобудування. Підтвердженням цьому є те, що в 2007 році українські сільгоспвиробники придбали сільськогосподарську техніку на 3,3 млрд грн., в тому числі по програмі 30% компенсації вартості — 430 млн грн., на умовах фінансового лізингу 270 млн грн.

Однак часткова держкомпенсація має суттєвий недолік — нею можуть скористатися лише ті сільськогосподарські товаровиробники, що надали перевагу вітчизняній техніці, при цьому втрапивши конкурентну перевагу в використанні високотехнологічною імпоротною технікою, а відтак унеможливується використання інноваційних технологій та зменшується ефективність виробництва.

Також перешкоджають лізингу як виду інвестиційної діяльності посісти належне місце на ринку кредитних ресурсів неурегульованість законів. Так, у Законі України "Про лізинг" окремі положення чинного законодавства не повністю відповідають сучасним економічним вимогам, не визначено реального механізму вилучення банком устаткування, наданого в лізинг, у разі несплати лізингових зобов'язань. Спостерігається неузгодженість багатьох принципів моментів в Законі України "Про лізинг" із Законом України "Про оподаткування прибутку підприємств". Нечітко сформульовані поняття лізингу, що призводять до незаясності права кредитора [1].

До нерозв'язаних проблем також можна зарахувати обмеженість фінансових ресурсів у Державному лізинговому фонді, неможливість залучення українських банків до фінансування лізингових програм через довготривалий характер вкладень, щорічне зменшення прибутку й амортизаційних відрахувань у сільськогосподарських підприємствах, великий дисперситет цін, недосконалий механізм повернення лізингових платежів, невисока відповідальність виробників за якість лізингової техніки.

ВИСНОВКИ

Успішному формуванню лізингових відносин в Україні перешкоджає неформованість на загальнодержавному рівні політики щодо перспектив розвитку лізингу; угоди з оперативного лізингу нині трактуються як оренда, що не відповідає природі лізингу та призводить до певних ускладнень у податковому обліку; надто жорстка система оподаткування лізингових операцій, відсутність держкомпенсації на імпорту техніку.

Для активного розвитку лізингу в

Україні доцільно провести комплекс заходів, який передбачатиме:

— реформування податкового законодавства в частині стимулювання лізингових операцій (запровадження пришвидшеної норми амортизації для об'єктів лізингу, надання інвестиційних пільг при оподаткуванні прибутку агропідприємств, застосування спрощеної процедури повернення майна);

— надання пільг з оформлення договорів лізингу для послаблення фінансового навантаження на учасників лізингової угоди;

— надання податкових пільг щодо операцій з міжнародного лізингу з метою ввезення на територію України високотехнологічного обладнання;

— зниження вартості кредитних ресурсів для забезпечення ефективності лізингових операцій;

— створення лізингових центрів, які б спеціалізувалися на обслуговуванні малих підприємств;

— організацію при обласних лізингових центрах відділів з формування бази даних про попит та пропозицію на обладнання й устаткування.

Стратегія технічного переоснащення агропромислового виробництва в Україні має передбачати розвиток повноцінного лізингового ринку, що відповідав би світовим стандартам. З цією метою слід розширити його структури, урізноманітнити джерела фінансування лізингових операцій, акцентувавши увагу на приватному капіталі, посилити привабливість українського лізингового ринку через пільгове оподаткування для усіх його учасників, вдосконаливши взаємовідносини між ними.

Розвиток лізингових відносин має обумовлюватися можливістю лізингових компаній використовувати нові інформаційні технології для швидкого та недорогого обслуговування споживачів.

Незважаючи на низку переваг, лізинг — найдорожчий спосіб фінансового забезпечення. Він ефективний, коли його обслуговування здійснюється на "західних" грошах, так як в основі лізингу повинно бути дешеве джерело фінансових ресурсів. Впровадження лізингу завжди супроводжується багатьма труднощами. Однак без застосування лізингових схем аграрний сектор може залишатися взагалі без можливості придбати нову техніку та застосовувати новітні технології.

Лізинг є ефективним інструментом управління фінансовими ресурсами підприємств АПК за умови його раціонального використання, і реалії сьогодення вимагають подальшого розвитку в Україні як операційного, так і фінансового лізингу.

Література:

1. Загородній А.Г., Вознюк Г.Л., Смовженко Т.С. Фінансовий словник. — 3-тє вид., випр. та доп. — К.: Знання, КОО, 2000. — 587 с.
2. <http://zakon.rada.gov.ua>
3. Оницьук Я.В. Розвиток лізингу в Україні // Фінанси України. — 2005. — №7. — С. 106—113.
4. <http://minagro.gov.ua>